

A BEFOGADÓ KÖNYVTÁRI TEREK

A BÁCS-KISKUN MEGYEI KÖNYVTÁRAK ÁTALAKÍTÁSA, KORSZERŰSÍTÉSE

2005–2019

RAMHÁB MÁRIA

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

Könyvtáraink látogatottságát sokféle tényező befolyásolja, melyek közül az egyik legfontosabb az a helyszín, ahová várjuk az érdeklődőket. A könyvtáráépület elhelyezkedése, nagysága, tagolt-sága, célbútorokkal történő berendezése és mindezek minősége, sokat elárul a könyvtár külde-téséről. Ma már egy könyvtár – különösen egy közkönyvtár – tereit úgy kell kialakítani és be-rendezni, hogy a korábbi gyűjteménycentrikus, megőrző, tároló szerepű könyvtár átalakuljon elsődlegesen az embereket befogadó könyvtárrá, miközben a könyvtári alapszolgáltatásokat természetesen továbbra is a gyűjteményére építi. A könyvtár legyen mindenki számára nyitott, vonzó, értékeket közvetítő hely, ahol kiemelt fontosságúak az egyéni és csoportos foglalkozá-sokra alkalmas kreatív tanulói övezetek, az élményt nyújtó, közösségi együttlétre alkalmas nyílt és zárt terek, valamennyi korosztály igényeit figyelembe véve. Ezek a teret is érintő komplex átalakítások elengedhetetlenek ahhoz, hogy megtartsuk személyes látogatóinkat, és hogy fel-keltsük újak érdeklődését, miközben rohamosan növekszik szerepünk a virtuális térben is.

Bevezetés

A könyvtári terek kialakítása sokat változott az elmúlt évszázadok alatt. Nagy utat jártak be a könyvtárak az egyik legrégebbi, az i. e. III. században alapított Alexand-riai Könyvtártól napjaink legújabb bibliotékáig, az új helsinki központi könyvtár, az Oodi létrejöttéig. Nemcsak a tekercsek változtak át könyvformátummá, hanem jelentős mértékben megváltoztak a könyvtári szolgáltatások is: a funkciók bővülése alapvető belső térátalakításokat és más típusú berendezéseket igényelt. Egyrészt mára a tér úgy kitágult, hogy a könyvtár fizikai épületén túllépve, évtizedek óta jelen va-gyunk a virtuális világban is. Másrészt ma már alapvető elvárás, hogy az intézmények 24 órában álljanak a legkülönbözőbb szolgáltatásokkal felhasználóik rendelkezésére. Természetesen szeretnénk megőrizni a személyes látogatások fontosságát, amire azonban hagyományos környezetben, és csak hagyományos szolgáltatásokkal egyre kisebb esélyünk van. Ha nem tesszük befogadóvá könyvtárainkat, használóink más-hol fogják keresni megváltozott igényeik kielégítését.

A befogadó könyvtár

„...a könyvtár különböző társadalmi érintkezések számára közös hely is a használók – sétálók, fogyasztók, olvasók – részére, olyan hely, mely különösen alkalmas a mobilitáshoz, a véletlenszerű felfedezéshez és az »orvvadászathoz« – ahogy azt *Michel de Certeau* írta.¹

A befogadó könyvtárnak sokféle ismérve van. Mindenekelőtt az, hogy bejönnek az emberek, megtalálják, ami érdekli őket, szívesen időznek a terekben, ahol találkoznak másokkal is. Rendszeressé válik könyvtárlátogatásuk, mert szükségük van mindarra, amit egy jó könyvtár nyújtani tud.

A könyvtárosoknak fel kell ismerniük, hogy a folyamatos változások közepette hogyan tudják megőrizni, sőt megkerülhetetlenné tenni intézményeiket, saját magukat a helyi közösségben éppúgy, mint a virtuális világban. Ehhez igen széles körű együttműködésre, korszerű környezetre, nyitott szemléletre, folyamatos megújulásra van szükség.

Ezúttal elsősorban a terek kialakításával, átalakításával berendezésével foglalkozunk a közkönyvtári szolgáltatások változásait figyelembe véve. Elemzésünk alapvetően a Bács-Kiskun megyei közkönyvtári hálózat modelljére szorítkozik.

A könyvtár elhelyezése, épülete

A közintézmény optimális elhelyezése a településközpont, de mindenképpen a település vérkeringésébe tartozó hely, amely könnyen és mindenki által megközelíthető. Ez a szempont maradéktalanul érvényesült, amikor 1996-ban átadásra került Kecskemét középpontjában a Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár. Ez a tény biztosan szerepet játszik abban, hogy lassan negyedszázada minden reggel sokan várják az épület előtt a könyvtár nyitását 10 óra előtt.²

Fontos, hogy a könyvtár – lehetőség szerint – a település meghatározó épülete legyen építészetileg is, idegenforgalmi nevezetességgként is. A kecskeméti könyvtár tervezői *Mátrai Péter* és *Major György* Ybl-díjas építészek voltak. Az épület 1997-ben Pro Architektúra Díjat nyert, majd 2015-ben bekerült a helyi értékek közé a Kecskeméti Települési Értéktár Bizottság döntése értelmében.

A könyvtári terek

A könyvtár kialakítását, a tér nagyságát és tagolását alapvetően meghatározza, hogy mekkora lakosság számú település könyvtári ellátása a feladatunk, és hogy milyen szolgáltatásokat kínálunk.

Kecskemét több mint 100 ezer lakosú város, így a szükséges könyvtári alapterület – összesen 7853 m² – egy háromszintes épületben került kialakításra, mely teljes egészében akadálymentes.

Az U alakú épület egymásba nyíló terei jól áttekinthetők, flexibilisen alakíthatók benne a szolgáltatások a változó igényeket követve. Az egyedi berendezés sok kötöttséget jelent ugyan, de mégis a legjobban így használható ki a tér, így alakíthatók át akár még a bútorok is. Csak a minőség a fontos, még a mennyiség csökkentése árán is.

Katona József Könyvtár egy életen át!

„Katona József Könyvtár egy életen át!” – hirdeti portálunk is a küldetésnyilatkozatunkat. Ez a vállalás kötelez bennünket arra, hogy folyamatosan tegyünk meg mindent annak érdekében, hogy minél többen megtapasztalják, hogy valóban egy életen át számíthatnak ránk és a szolgáltatásainkra. Ehhez azonban elengedhetetlen, hogy kövessük azokat a változásokat, amelyek nem hagyhatják érintetlenül szolgáltatási tereinket sem, hiszen egy-egy új szolgáltatás bevezetése új térszervezést is igényel.

A könyvtár átadása óta a legnagyobb léptékű átszervezéseket 2017 és 2019 között hajtottuk végre, elsősorban különböző pályázati forrásokat felhasználva. Több szempont is ösztönözte a Katona József Könyvtárat a terek funkcióváltására, de a legfontosabb az új szolgáltatások bevezetéséhez szükséges feltételek megteremtése volt.

Baba-barát könyvtár

Kezdeményező szerepünk volt abban, hogy országosan elsőként a mi könyvtárunkban jelent meg a legfiatalabb korosztály, a három év alattiak csoportja, akik számára speciális helyet kellett teremtenünk a könyvek, játékok elhelyezésére és a foglalkozásokhoz. Ezt az igényt csak úgy tudtuk kielégíteni, hogy eldöntöttük: legyen a földszint a gyerekeké és a tiniké. Eddig is nagyon hangulatos volt az egyedi berendezésű *Gyermekvilág*, hiszen kezdettől fogva nagy hangsúlyt helyeztünk a legkisebbek fogadására is, rendezések voltak – az egyéni látogatók mellett – a gyerekcsoportok látogatásai. A baba-barát szolgáltatások bevezetése azonban jelentős mértékben megnövelte a legkisebbek számát. Mára 509 baba rendelkezik érvényes baba olvasójeggyel, akik rendszeresen járnak természetesen a szülőkkel, nagyszülőkkel a könyvtárba. A *Mondókázó* foglalkozások elmaradhatatlan tagjai is közülük kerülnek ki hétről hétre (1. táblázat).

1. táblázat*
Babafoglalkozások

Év	Alkalom	Baba	Felnőtt
2017	297	4406	4710
2013	161	2414	2583
2009	42	682	719
2005	12	113	167

* A tanulmány minden táblázatának és ábrájának eredetije a Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár tulajdona.

Érthető, hogy sokkal nagyobb figyelmet kellett fordítanunk a babáknak szóló képeskönyvek és a babaneveléshez kapcsolódó szakirodalom beszerzésére, ami szintén helyet és célbútort – alacsony válogatóládákat – igényelt.

Mesekuckó

Úgy döntöttünk, hogy a korábbi kötött körasztalokkal és ülőpadokkal berendezett Kuckót átalakítjuk. Létrehoztunk egy többfunkciós *Mesekuckót* (1. ábra), amit 2018. május 25-én vehettek birtokba a gyerekek. A helyiség akadálymentessé vált az új berendezésnek köszönhetően, amely teljes mértékben illeszkedik a könyvtár ülőbútorainak színeihez, ugyanakkor újdonság az egymásra rakható, sokféleképpen átalakítható plüss ülőkék megjelenése és sok-sok párna. A dobogóba süllyesztett, könnyen összerakható paravánok bábos foglalkozásokkal bővítették a legkisebbek tanulási, szórakoztatási lehetőségeit, alkalmat kínálva bábos csoportok bemutatkozására is. A tér az egyéni és a családi meghitt meseolvasásra, élőszavas mesemondáshoz kapcsolódó foglalkozások megtartására kiválóan alkalmas, illetve olyan könyvtári játékok helyszínéül is szolgál, ahol a szókincsbővítés és a szövegértés fejlesztése kap hangsúlyt.

1. ábra
Mesekuckó

Kölyökfészek

Közvetlenül a Mesekuckó mellett található a nagyobbacska *Kölyökfészek* (2. ábra) tere, ami főként az egyéni olvasás hívogató helye, hiszen az ugyancsak plüssből készült fészekbe bebújva élvezetesebb az olvasgatás, zenehallgatás. Ugyanakkor a fészek egy mozdulattal átalakíthatók olvasómatraczá, amikor már a felnőttek is részesei lehetnek a közös játéknak, olvasásnak.

2. ábra
Kölyökfészek

Olvasó- és játszóudvar

A Gyerekvilágból nyíló belső udvar berendezését is teljesen megújítottuk: egyszerre szolgálja az egyéni és csoportos szabadtéri együttlétet olvasásra, tanulásra, közös játékokra egyaránt alkalmas kültéri variálható bútorokkal. Jól megférnek a szabadtéri gyermek és felnőtt fitness eszközök is ebben a térben, a szabad levegőre csábítva kora tavasztól késő őszig valamennyi korosztályt (3. ábra).

3. ábra
Olvasó, játszóudvar

Olvasó, társalgó szalon

A Gyermekvilágból a *Tinivilág* felé haladva egy olyan teret alakítottunk ki a földszinten, ahol kényelmes, otthonos egyedi kanapék, körülölkék kínálnak beszélgetésre, olvasgatásra, megpihenésre lehetőséget, ahol természetesen van wifi-elérhetőség is, így sokaknak ezért is kedvelt helye. Szervesen kapcsolódik a térhez egy belső udvar is, ami a betérőknek még komfortosabbá teszi jó időben az ittlétét (4. ábra).

4. ábra
Olvasó, beszélgető szalon

Nyertünk egy új kiállító teret is ezzel a hellyel, ahol az egyre népszerűbb roll up bemutatókat egyszerű átrendezéssel rövidebb időre tudjuk fogadni, anélkül, hogy a tér alapfunkciója sérülne. Egyre népszerűbb ez a lehetőség.

Nagyon fontos, hogy legyenek olyan tereink a könyvtárban, amelyeket bárki szabadon felfedezhet, igényei szerint használhat anélkül, hogy különösebb szolgáltatásokat kínálnánk. Izgalmas figyelni, hogy mikor és éppen kik „lakják be”, ezek a terek ugyanis éppen kötetlenségükkel minden korosztályt egyformán befogadnak. Természetesen mindig jelen van a térben könyvtáros, akihez bármilyen kérdéssel lehet fordulni, amit sokszor igényelnek is a könyvtárlátogatók.

Tinivilág

Egyre inkább kiderült, hogy a babákból óvodássá, kisiskolássá cseperedett tagjainkat, ha tini korukban is itt akarjuk tartani, netán új kortársakat szeretnénk megnyerni a könyvtár látogatására, akkor nekik is szükségük van egy olyan helyre, ami elsősorban az ő birodalmuk, ezért alakítottuk ki a *Tinivilág* teret.

Adott volt a földszinten korábban Infotéka szolgáltatásként működő egység feltelepítése az I. emeletre, ami persze nem volt egyszerű. A felnőttek sok odafigyelést, törődést igényeltek, hogy megszokják, és idővel előnyét lássák a változásoknak.

Fontos döntés volt, hogy a Gyermekvilágból – ahol egyébként is szükséges volt a legkisebbek befogadása miatt helyre – kijebb telepítettük az ifjúsági regényeket, így most fokozatosan követi az állomány elhelyezése is a gyerekek növekedését. Alaposan átgondoltuk, hogy a tinik gyűjteményét hogyan válogassuk össze, hiszen nagyon sok olvasmányuk a nem csak „korosztályos” mű. Minden dokumentum lelőhelyét követtük az opacban is, így tulajdonképpen mindenki több oldalról is tudott tájékozódni, hogy melyik mű hol található.

A tér berendezésének átalakítására nagy gondot fordítottunk. Az első lépés az volt, hogy a megmaradt könyvespolcok döntő többségét a fal mellett helyeztük el, így jelentős teret nyertünk. Hagytunk egyéni számítógépes munkaállomásokat, ugyanakkor kialakítottunk egy csoportos tanulásra, játékra is alkalmas számítógépes szigetet, hiszen a fiatalok, ha még egyáltalán asztali számítógép mellé ülnek, akkor többnyire ezt csoportosan teszik.

A hagyományos tanulás feltételei is adóttak, megfelelő asztalok, székek állnak az írásos feladatok elvégzéséhez is rendelkezésre, amit vannak, akik rendszeresen igénybe is vesznek délutáni tanulásukhoz.

Itt maradt továbbra is a *Europe Direct Információs Központ*, hiszen annak európai uniós gyűjteménye, szolgáltatásai – külföldi tanulási és munkalehetőségek, ösztöndíjak, cserepartnerek stb. – iránt elsősorban ez a korosztály érdeklődik.

A legfontosabb annak a közösségi térnek a berendezése volt, amely a kiscsoportos beszélgetésekhez, klubos együttlétekhez kínál lehetőséget. Még ez a korosztály is szereti a földön, babzsákon, párnán ülést, ezért lényeges, hogy a könyvtárban mindenütt szőnyegpadló van. A mobil, kényelmes kislétező ülőbútorok alaphelyzetben

is félkörös elhelyezésűek, a belső kör több sorral bővíthető. Elengedhetetlen az előadásokhoz, beszélgetésekhez is sokszor a kivetítés, képnézés, zenehallgatás, így ezek beépített eszközök (5. ábra).

5. ábra
Tinivilág

Örömmel mondhatom, hogy állandó kiscsoportjaink száma stabil, amelyek alapvetően olvasásra, beszélgetésre, közös játékra épülnek, aminek szívesen részesei a fiatalok. Amíg nem alakítottuk ki a Tinivilágot, sokszor azt lehetett látni, hogy nem igazán találják a helyüket, hol itt, hol ott bukkantak fel. Sokkal többet időznek a könyvtárban, amióta van saját terük, velük foglalkozó könyvtárosok. Nagy kihívás még a könyvtárban felnövekvőket is megtartani, hát még kortársaikat is elérni rajtuk keresztül.

Annak előnyét, hogy lehetőség van azonos időben több programot szervezni vagy több csoportot is fogadni, az év során folyamatosan éreztük, és jobban tudtunk alkalmazkodni az óvodák, iskolák, együttműködő partnerek igényeihez is.

Egyéni tanulótér – I. emelet

Az I. emelet tereinek átalakítását is érintette a földszint átszervezése, hiszen a felnőttek szolgáltatásai ma már elsősorban itt érhetők el. Két lépcsőben ugyan, de helyére kerültek az egyéni tanulótér kialakításával a felnőttek digitális szolgáltatásai. A korábbi szakirodalmi állomány egy részének áttelepítésével szabadítottunk fel jelen-

tős helyet, ahol sikerült új használói munkaállomásokhoz, új egymástól elválasztott munkaasztalokat, korszerű, ergonomiailag is megfelelő forgószékekkel berendezni. Itt került elhelyezésre a *Digitális Jólét Program* több munkaállomása is, amely szabadon hozzáférhető az első fél órában, térítés nélkül.

Az *Egyéni digitális tanulótér* létrehozása azoknak a felnőtteknek a tanulását segíti, akik kezdő ismeretekkel rendelkeznek ugyan, de mindenképpen támogatásra szorulnak az e-ügyintézés összetett feladatainak elvégzéséhez (ügyfélkapu használata, adózás, e-vásárlás, információkeresés, közösségi oldalak használata). A tér kialakítása, egyedi berendezése jól szolgálja a felnőttek igényeinek megfelelő szeparáltságot, a személyes mentorálás lehetőségét.

Ez az átalakítás egyébként racionalizálta a szakképzett munkatársak célközönségre orientálódását is, hiszen a korábbi Infotéka részlegben minden korosztállyal egy térben, egy időben kellett foglalkozni, ami most alapvetően megváltozott.

Kreatív stúdió

A *Kreatív stúdió* (6. ábra) ugyancsak az I. emeleten egy önálló 25 m²-es hely, ami korábban a könyvtár egyetlen dohányzó helye volt. Berendezése, felszereltsége – elsősorban a fiatalokra építve – inspirálja új szolgáltatások bevezetését. A hangszigetelt, klimatizált helyiség alkalmas hang- és videofelvételek készítésére, vágására, nagyképernyős kivetítésre, visszajátzásra, elektromos orgonán önálló zenei aláfestés elkészítésére.

6. ábra
Kreatív stúdió

Kiemelt szerepe van a BookFM, vagyis az első könyvtári rádió működtetésében, amely a fiatalok médiaismereteinek gyarapításához, tudásuk gyakorlati kipróbálásához járul hozzá, biztosítva az egyéni audiovizuális szolgáltatások igénybevételét is.

Olyan kompetenciák fejleszthetők itt – beszédképesség, vizuális látásmód, önálló gondolkodás, projektszemlélet –, amelyek nagymértékben támogatják a tanulást, a későbbiekben pedig a sikeres, innovatív munkavégzést.³

Digitális oktató labor

Alapvetően a digitális írás-olvasás ismereteinek elsajátítását kínálja szervezett, csoportos tanfolyam keretében nagyrészt a nagyik számára, de a felnőttek munkaerőpiacon való megmaradását vagy átképzéssel a visszajutást, kapcsolattartást, tájékozódást is segíti. Célunk volt olyan tanulói tér megújítása a II. emeleten, amely akadálymentesen, minden használó számára egyenlő esélyt biztosít a tanuláshoz. Ennek érdekében a helyiségben korszerűsítéseket, új célbútort helyeztünk el.

A digitális labor minden eszközzel rendelkezik, ami a korszerű tanulás alapja. Megfelelő számú munkaállomás áll a hallgatók (15 fő) rendelkezésére, illetve további kreatív IKT eszközök (pl. 3D nyomtató, robotika csomagok, mikroszkóp).

Egy egyedi kivitelezésű asztal úgy került megtervezésre, hogy néhány kiegészítő elemmel minden eszköznek meglegyen a zárható helye, így nem szükséges a gépeket szétszerelni, elpakolni, csak az asztalba a helyére leengedni. A projektort is egy elektromos szerkezet süllyeszti le, ha már nincs rá szükség. Ez mindenképpen hatékonyabbá, biztonságosabbá teszi az eszközhasználatot és főként a helyiség többfunkciós kihasználhatóságát (7. ábra).

7. ábra
Digitális labor

Közösségfejlesztő tér – Makerspace

Változott az információhoz való hozzáférés lehetősége, általánossá vált az internet alapú tájékozódás, a korszerű kommunikációs eszközök használata. Ennek is köszönhető, hogy csökkent az érdeklődés a kézikönyvek, szótárak helyhez kötött használata iránt az olvasótermekben.

A negyedik új csoportos teret, éppen ezért szintén a II. emeleten, az egyik hagyományos olvasóterem átalakításával hoztuk létre. Az informális tanulási lehetőségek itt elsősorban a felnőttek számára állnak rendelkezésre. Nagyon fontosnak tartjuk, hogy olyan *kisközösségeknek* nyújtsunk csoportos együttlétre alkalmas teret, akik kötődnek könyvtárunkhoz, nálunk töltik idős napjaik egy részét. Tevékenységüktől függően a célbútorok tetszés szerint alakíthatók. A térszervezés, berendezés ösztönzi a kreatív gondolkodást, beszélgetést, közös cselekvést. Természetesen rendelkezésre állnak asztalok is, ha ezt kívánja a tanulási program, mint ahogy mobil számítógépek is.

Ebben a térben kapott helyet a könyvtár többnyelvű – angol, francia, német, orosz – gyűjteménye, amelyhez egyéni és csoportos nyelvtanulás is társul. Jelenleg is zajlik kezdő, haladó angol nyelvtanfolyam, sikeres társalgási klub kapcsolódik ehhez.

A fejlesztés eredményeként – megőrizve a könyvtár alapvető funkcióját az olvasás, információnyújtás terén – ez az új lehetőség nagymértékben hozzájárul a felnőttek aktivitásának ösztönzéséhez, szociokulturális hátrányaik leküzdéséhez a csoportos tanulás előnyeinek kihasználásával.

Olyan sikeres programok zajlanak itt, mint például a *Készíts magad textiljátékot!*, elsősorban azoknak a kismamáknak nyújtva segítséget, akik a babafoglalkozásokon kézbe kapják ugyan a könyvtári egyedi bábokat, de ezek az üzletben nem kaphatók. Az ötlet is innen jött, hogy vásároljunk néhány varrógépet, amin megtanulhatnak az érdeklődők olyan dolgokat megvarrni, ami hasznos tudás lehet számukra a jövőben (8. ábra).

8. ábra
Közösségfejlesztő tér

A makerspace könyvtárunkban is a közösségi tanulás, az együttműködés, az együttgondolkodás, az alkotás helye.⁴

A tanulóterek kialakításához a legszükségesebb építési, átalakítási munkákat végeztük el. Korszerűsítettük a terekhez tartozó mosdóhelyiségeket, illetve két teret (Digitális oktató labor, Kreatív stúdió) klimatizáltunk.

A belsőépítészeti elemekben, berendezésekben a mobilitásra, praktikusságra, inspiráló környezet kialakítására törekedtünk, mindenhol figyelembe véve a mindenki számára megközelíthetőséget és a használható elvárásokat. Alapvető volt, hogy minden változtatás teljes egészében illeszkedjen az eddigi arculatunkhoz, ugyanakkor sugározza az új kihívásokra való válaszainkat, új igények felkeltését.

Összességében sikeres projektünkkel megalapoztuk a „Katona József Könyvtár egy életen át!” szlogenünket, amely kifejezi azt a szándékunkat, hogy szeretnénk olyan közszolgáltató kulturális intézményként működni, amely biztos pont lehet folyamatosan az emberek életében, ha sokféleképpen szeretnének tanulni, tájékozódni, informálódni, olvasni akár egyénileg, akár kisebb nagyobb csoportokban. Ezt a törekvésünket erősíti az is, hogy 2004 óta felnőttképző intézményként is részt veszünk a nem formális képzésekben, sokféle informális tanulási lehetőséget is kínálva, amely tevékenységünket hosszú távra tervezzük.

Tekintettel vagyunk arra, hogy fejlesztéseink nem csak a megyeszékhely lakossága számára történnek, hanem Bács-Kiskun megye további 118 településének kell, hogy biztonságos, korszerű és fenntartható szolgáltatásokat nyújtsunk, aminek fogadására elengedhetetlen a teljes Bács-Kiskun megyei könyvtárhálózat megújítása.

Bács-Kiskun Megyei Könyvtárellátási Rendszer

„Ma Bács-Kiskun megyében egyre jelentősebb szerepet töltenek be a kistelepülések könyvtárai a vidéken élő emberek mindennapjaiban. Nemcsak az évezredes kultúra kincseiből válogathatnak kedvük szerint az érdeklődők, hanem az internet, a korszerű információs, technikai eszközök segítségével bebarangolhatják a világot, megtudhatják a legfontosabb híreket, eseményeket.

Az elmúlt években a megye települési könyvtáraiban a legnagyobb változást talán azok az otthonos, barátságos, átlátható terek, sokszínű közösségi szolgáltatások jelentik, amelyek családoknak, kisközösségeknek kínálnak lehetőségeket együttlétükhöz, közös gondolkodásukhoz, alkotásukhoz, szórakoztató időtöltésükhöz.”⁵

A könyvtár helye, alapterülete

A kistelepüléseken talán még inkább meghatározó a könyvtár elhelyezkedése, alapterülete, szakszerű berendezése. Ennek megvalósításához nyújt segítséget a Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR) *Ajánlás* című módszertani kiadványa, amely így határozza meg az elérendő ellátottsági szintet: „Az épület a település középpontjában,

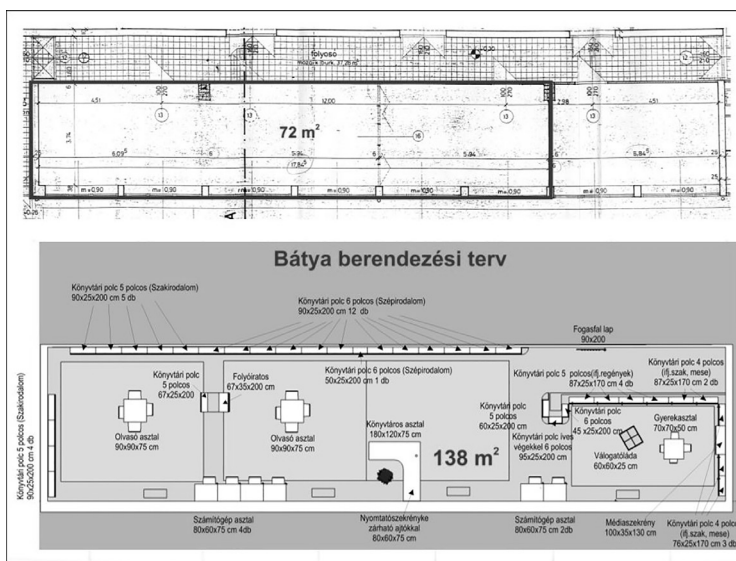
közforgalmi helyekhez közel helyezkedjen el [...], legyen biztonságos, akadálymentesen használható, természetes megvilágítású, tiszta és rendezett. ...A differenciált könyvtári szolgáltatások kialakításának optimális alapterülete 80–100 m², különösen ha más közösségi hely a településen nem áll rendelkezésre.”⁶

A legnehezebb lépés a kívánatos hely megtalálása, kialakítása, ami mindig úgy kezdődik, hogy a szolgáltató intézmény vezetője felkeresi a település polgármesterét és közösen értékeli a könyvtár működési feltételeit. Amennyiben változtatásra van szükség, akkor szétnézünk a településen, hogy van-e más épület, ami kedvezőbb lenne a könyvtár számára, és várhatóan forrás is szerezhető a felújításhoz. Rendkívül fontos – különösen a felnőttek szempontjából –, hogy amennyiben a könyvtár nem önálló épületben van, legyen közvetlenül az utcáról is akadálymentesen megközelíthető.

Bács-Kiskun megyében 18 településen sikerült más épületben elhelyezni a könyvtárat, ami így sokkal előnyösebb megközelítésű a lakosság számára, optimális szolgáltatási feltételeket nyújtva.

A javasolt alapterület elérése sem könnyű feladat, de erre sokkal több lehetőség adódik épületen belül is, ha alaposan szemügyre vesszük az épület kialakítását. Ha szerencsénk van, akkor a könyvtár helyisége mellett közvetlenül találunk hozzányitható újabb területeket, esetleg folyosót. Ma már számos építészeti megoldás adódik, még ha főfal megbontása szükséges az egységes tér kialakításához, akkor is, csak sokkal költségesebb, mint egy válaszfalat elbontani. Ezekhez az átalakításokhoz mindig statikus szakvéleményre van szükség, mi csak a szakmai szempontokat képviselhetjük.

Jó példa erre Bátyán a könyvtár bővítése. Arra nem volt mód, hogy a könyvtárat egy másik épületben helyezzük el, mert van ugyan az önkormányzatnak több ingatlanja is, de olyan rossz állapotban, hogy azok felújításához jelentős forrásra lett volna szükség. Így a művelődési ház épületén belül működő, mindössze 72 m²-es könyvtárhelyiségből kellett kiindulnunk, ami ráadásul hosszú, keskeny, nagyon nehezen berendezhető tér volt. Találtunk azonban egy közvetlen szomszédos helyiséget, ami semmi hasznos funkciót nem töltött be, így mindössze egy válaszfal kibontásával hozzányitható volt a könyvtárhoz. Szükségünk volt a tér szélesítésére is ahhoz, hogy az egyes funkciókhoz megfelelő helyet nyerjünk, amit a folyosó bevonásával oldottunk meg. Ez már sokkal bonyolultabb és költségesebb eljárás volt, de sikerült egy 138 m²-es könyvtárat létesítenünk. Minden tér összenyitásnál számolni kell az esetleges szintkülönbségekkel, azok kiegyenlítésével és az egységes burkolat, világítás megteremtésével (9. ábra).

9. ábra
A bátyai könyvtár területnövekedése

Bács-Kiskun megyében korábban is fontos szempontnak tartottuk a könyvtárak megfelelő nagyságrendjét, de, amikor 2005-ben megkezdtuk a szolgáltató helyek korszerűsítését, mindenhol volt mit tennünk. Átlagosan 40%-kal nőtt meg az alapterületek nagyságrendje, így a 82,3 m² 115 m²-re bővült, ami jelentősen meghaladja a jelenleg érvényes országos átlagot, sőt az Ajánlásban javasoltat is.

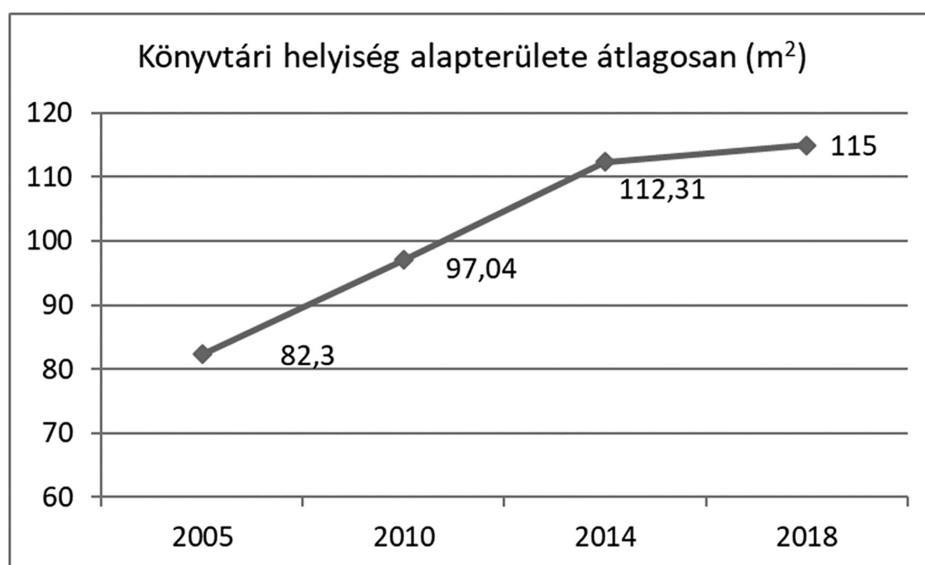
A legnagyobb növekedés az 501–1000 lakosú településeken következett be, 208%. Az 1501–5000 lakosú kategóriában az átlagos alapterület megyénkben 134,4 m², ami kiemelkedik az átlagból (2. táblázat, 10. ábra).

2. táblázat
A Bács-Kiskun megyei KSZR települések könyvtári alapterülete

Települések (89 db)	Lakónépesség 2018. január 1-jén	Könyvtári helyiség alapterü- lete átlagosan (m ²)				Növeke- dés %
		2005	2010	2014	2018	
Összesen	142 831	82,30	97,04	112,31	115	140
1–500 lakosú településen (11 db)	3 818	41,4	48	62	66,4	160

A BEFOGADÓ KÖNYVTÁRI TEREK

501–1000 lakosú településen (19 db)	15 621	57,5	73	103	106,7	186
1001–1500 lakosú településen (16 db)	20 692	72,8	95	105	105,8	145
1501–000 lakosú településen (43 db)	102 700	110	123	132	134,4	122

10. ábra

A Bács-Kiskun megyei KSZR települések könyvtári alapterülete

Könyvtár, Információs és Közösségi Hely berendezése

Számos szempont indokolja, hogy a kistelepüléseken egyteres megoldásokat próbáljunk létrehozni, mivel csak így érhetjük el, hogy minden funkcióra alkalmas legyen. Azt is figyelembe kell venni, hogy rendszerint egyetlen személy dolgozik ezeken a helyeken, így a tér átláthatósága megkönnyíti a több korosztállyal való egyidejű kapcsolattartást is.

„A könyvtár alapterülete tegye lehetővé a különböző szolgáltatásokhoz szükséges térkialakítást:

- állománycsoportok áttekinthető elhelyezését (elsősorban a felfelületeken),
- számítógépes munkaállomások telepítését,
- olvasó-és tanulóhelyek biztosítását,
- kiscsoportos foglalkozások és kisebb létszámú programok megrendezését,
- a könyvtáros számára megfelelő munkakörnyezet kialakítását” – olvashatjuk a KSZR Ajánlásban.⁷

Megyénkben a legnagyobb változás a könyvtár berendezésében következett be, amihez szakemberek bevonásával kifejlesztettünk egy egyedi bútorcsaládot. Ez nemcsak a könyvtári szempontok figyelembevételét tette lehetővé, hanem a terek maximális kihasználását is. Alapvető szempont lett, hogy csak a fal mellett helyezünk el polcokat, ha a tér szélessége lehetővé teszi, akkor esetleg egy-két taggal fordulunk be. Így a könyvtár belső terében csak könnyen mozgatható asztalok, székek kerülnek, ami gyorsan átrendezhető. Így történik ez akkor is, amikor a *KönyvtárMozi* szolgáltatáshoz néhány mozdulattal át lehet alakítani a könyvtári teret.

Nagyon fontos a legkisebbeknek egy olyan tér létrehozása, ahová nemcsak alacsonyabb polcok, asztalok, székek kerülnek sok-sok játékkal, hanem nagyságukban befogadják a kisbabásokat, ovisokat a felnőttekkel együtt. Természetes, hogy az egyéni és csoportos foglalkozások alapvetően a szőnyegpadlón, párnára ülve a legbiztonságosabbak és megítéltebbek.

Arra is nagyon figyelünk, hogy ezek a könyvtárak otthonosak, színeikben harmonikusak, barátságosak legyenek. Olyan helyek, ahová szívesen jönnek be az emberek, jól érzik itt magukat. Törekszünk arra, hogy ezek a könyvtárak legyenek a falu legszebb helyei, büszkék lehessenek rá a helybeliek (11. ábra).

11. ábra
Élet a megújult kistélepközségeken

Örömmel mondhatjuk el, hogy 2005–2019 között Bács-Kiskun megyében a KSZR települések könyvtárainak 94,5%-a teljes körűen megújult, ami hatalmas előrelépés. E mellett további öt nagyközségi és kisvárosi könyvtár korszerűsítésében közreműködtünk az önkormányzatok felkérésére (12. ábra).

Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer Bács-Kiskun megyében

12. ábra

A KSZR Bács-Kiskun megyében

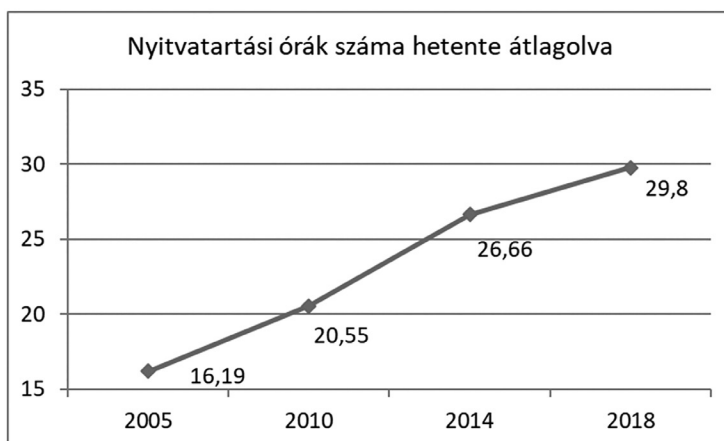
Természetesen nem elegendő ezeket a könyvtárakat szakszerűen kialakítani és berendezni, gondoskodni kell a legszélesebb hozzáférhetőségről, folyamatos szolgáltatásról, a könyvtáros rendszeres támogatásáról, továbbképzéséről.

Nyitvatartás

Az egyik legfontosabb követelmény a könyvtár megfelelő nyitvatartása, ami jelenleg a Bács megyei KSZR könyvtárakban 29,8 óra átlagosan. A legnagyobb az 500 fő alatti településeken a változás, ahol 5 órától 25,3 órára nőtt a nyitvatartás (506%). A legmagasabb óraszámban 32,3 óra természetesen az 1501–5000 lakosú kategóriában várják a könyvtárak az érdeklődőket, ami ugyancsak jelentős (274%) emelkedés az évek során. Az esély mindenképpen megnő egy olyan településen, ahol az emberek megfelelő időpontban és időtartamban nyitva találják könyvtárukat. Sok helyen ez egy gyenge láncszem, ezért fordítunk mi kiemelt figyelmet erre a feltételre minden megújított könyvtárban (3. táblázat, 13. ábra).

3. táblázat
A KSZR települések könyvtárainak nyitvatartása

Települések (89 db)	Lakónépesség 2018. január 1-jén	Nyitvatartási órák száma hetente átlagolva				Növe- kedés %
		2005	2010	2014	2018	
Összesen	142 831	16,19	20,55	26,66	29,8	184
1–500 lakosú településen (11 db)	3 818	5	10	19	25,3	506
501–1000 lakosú településen (19 db)	15 621	12,4	20	26	28,4	229
1001–1500 lakosú településen (16 db)	20 692	14,6	18	24	28,1	192
1501–5000 lakosú településen (43 db)	102 700	21,9	25	30	32,3	147

13. ábra

A KSZR települések könyvtárainak nyitva tartása

„Legyünk meggyőződve, hogy a hosszabb és jobb nyitva tartás valódi fejlődést jelent, a szó demokratikus értelmében véve.” – érvelt Sylvie Robert, aki az Ille-et-Vilaine megye képviselőjeként a közkönyvtárak nyitvatartási idejének meghosszabbításáról és bevezetéséről szóló beszámolójában, úgy vélte, a helyi képviselőknek e változtatások mellé kell állni.⁸

A könyvtárak látogatottsága

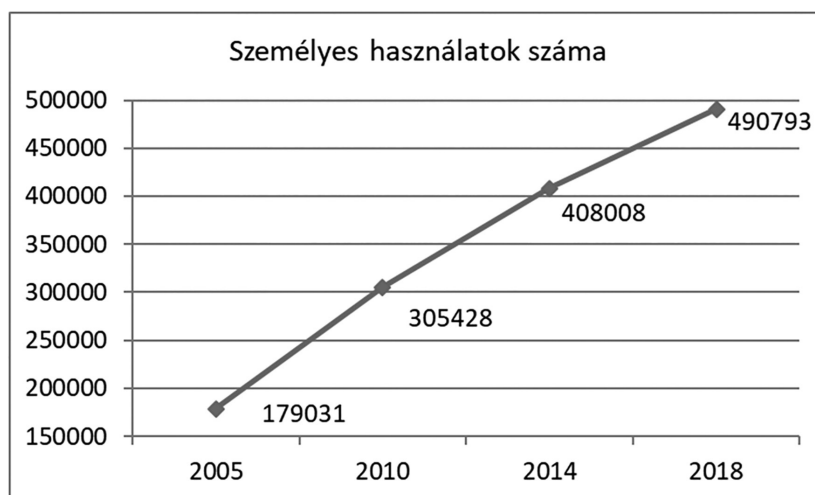
Minden fejlesztés, minden változtatás azt a célt szolgálja, hogy megnyerjük a gyerekek, felnőttek érdeklődését egyaránt, legyenek látogatói könyvtárainknak. Míg 2005-ben 179.031 személyes látogatást regisztráltak ezek a kistépülési könyvtárak, addig 2018-ban már 490.793 alkalmat (4. táblázat, 14. ábra).

4. táblázat

Személyes használatok száma a KSZR-könyvtárakban

Települések (89 db)	Lakónépesség 2018. január 1-jén	Személyes használatok száma				Növekedés %
		2005	2010	2014	2018	
Összesen	142 831	179031	305428	408008	490793	274
1–500 lakosú településen (11 db)	3 818	1488	10978	31762	26409	1775

501–1000 lakosú településen (19 db)	15 621	13001	45988	63015	74600	574
1001–1500 lakosú településen (16 db)	20 692	28279	38422	56 631	83025	294
1501–5000 lakosú településen (43 db)	102 700	136263	210040	256 600	306759	225

14. ábra

Személyes használatok száma a KSZR-könyvtárakban

Természetesen nagyon sok összetevője van még ennek az eredménynek, de azt talán túlzás nélkül mondhatjuk, hogy a könyvtári terek befogadóvá tétele nélkül nem tartanánk itt.⁹

Összegzés

Írásunkban arra törekedtünk, hogy végigvezessük az olvasót azokon a változásokon, amelyek az elmúlt másfél évtizedben a Bács-Kiskun megyei könyvtári hálózatban következetes fejlesztéssel megvalósultak. Meggyőződésünk, hogy érvényesek a mi könyvtárainkra is *Touria Fadaili* alábbi megállapításai :

1. A könyvtár nem könyvraktár
2. A könyvtár az alkotás helye
3. A könyvtár tanulóhely
4. A könyvtár szocializációs színtér, harmadik hely
5. A könyvtár az élményszerzés helye

6. Hely mindenki számára

7. Résztvételen alapuló dizájn, a használóval együtt történő kialakítás¹⁰

Az elmúlt másfél évtizedben a Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár munkatársai mindent megtettek azért, hogy megyénkben az emberek a kistelepüléseken is azonos eséllyel vehessék igénybe településük könyvtári szolgáltatásait, amit egyre többen meg is tesznek. Közös munkánk nyomán kialakult egy egységesen magas színvonalú, befogadó könyvtárhálózat, amely hozzájárul a vidéken élők közösségeinek megmaradásához, újraéledéséhez is.¹¹

Irodalom és jegyzetek

1. CERTEAU, Michel de: L'invention du quotidien I: Arts de faire, U.G.E. (coll. 10/18), 1980, 279–296. p. Az idézetet Nehéz Györgyi fordította.
2. SZEGŐ György: Tiszta építészeti képlet: Katona József Könyvtár, Kecskemét. = Új Magyar Építőművészet, 1. sz. 1997. 12–24. p.
3. FADAILI, Touria: Architecture et aménagement, Info veille. 2012. aug. 2. Az idézetet Nehéz Györgyi fordította. Forrás: <http://espace.bibliomontreal.com/2012/08/02/7-principes-a-considerer-en-amenagement-de-bibliotheques> [2019. július 16.]
4. Makerspace. Forrás: <http://librariandbd.blogspot.com/2016/03/makerspace.html> [2019. július 16.]
5. Bács-Kiskun Megyei Könyvtárellátási szolgáltatás. A kistelepüléseken élők könyvtári ellátása. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár, 2014. 20 p.
6. RAMHÁB Mária – TÖZSÉR Istvánné: Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer, KSZR. Ajánlás. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár, 2016. 16 p.
7. Uo.
8. CHOMY, Alice – FOUQUET, Marie: « Journée d'études nationale „Bibliothèques au XXIe siècle » á Paris, Francia online irodalmi lap 2017. szeptember 24-i cikke Forrás: <http://www.magazine-litteraire.com> [2019. július 26.]
9. KRISKÓ János (szerk.) – RAMHÁB Mária: Közösségépítő könyvtárhálózat Bács-Kiskun megyében [videófájl]. Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár, 2014. Forrás: <http://www.bacstudastar.hu/filmek-a-konyvtarrol> [2019. július 16.]
10. FADAILI, Touria: i. m.
11. Könyvtárak a vidéken élőkért, a közösségek megmaradásáért. = Magyar vidéki mozaik, 3. évf. 1. sz. 2013. márc. 18. 9. p.

Ramháb Mária a Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár igazgatója, az Informatikai és Könyvtári Szövetség (IKSZ) elnöke, a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) Bizottságának tagja. 2005 óta a szakminisztérium által működtetett KSZR munkabizottság elnöke, a Magyar Nemzeti Vidék Hálózat (MNVH) Tanács tagja. 1980 óta oktatóként részt vesz a felnőttképzésben.